
ЛЕКСИКО-СЛОВОТВІРНІ ТА ФРАЗЕОЛОГІЧНІ НОВОТВОРИ В УКРАЇНСЬКОМУ ІНФОРМАЦІЙНОМУ ДИСКУРСІ: СТИЛІСТИЧНИЙ АСПЕКТ

Демешко І. М.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-704-8-11>

ВСТУП

Сучасний український інформаційний дискурс перебуває у стані динамічних змін, глобалізаційних процесів, зумовлених суспільно-політичними трансформаціями, цифровізацією медіапростору та активним розвитком соцмереж. У цих умовах мова реагує на нові реалії, що виявляється, зокрема, у появі лексико-словотвірних та фразеологічних новотворів. Вони стають важливим інструментом номінації нових явищ, оцінювання подій і формування номенів, відображаючи національну мовну самобутність, креативність та стилістичні тенденції сучасного періоду української мови.

Лексико-словотвірні та фразеологічні новотвори в інформаційному дискурсі виконують не лише номінативну, а й виразну, експресивну та прагматичну функції. Через них реалізується авторська позиція, створюється емоційне тло повідомлення, посилюється вплив на адресата. Особливо показовими помітні стилістичні зрушення, пов'язані з поєднанням елементів розмовного, публіцистичного та художнього стилів, що сприяє підвищенню комунікативної ефективності медійних текстів, але водночас ставить питання про межі мовної норми та доречність інновацій.

Актуальність дослідження зумовлена потребою з'ясувати специфіку сучасного інформаційного дискурсу в лінгвокогнітивному аспекті, установити особливості лексико-словотвірних, фразеологічних інновацій, перспективність вивчення нових способів у творенні неолексем сучасної української мови, з'ясувати словотвірні типи та моделі новотворів, їхні функції в українському медійному дискурсі в стилістичному аспекті.

Аналіз мовних одиниць дає змогу глибше зрозуміти механізми мовних змін, специфіку медійного мовлення, тенденції розвитку української мови в умовах суспільної комунікації.

Мета дослідження – проаналізувати специфіку лексико-словотвірних та фразеологічних новотворів сучасного інформаційного дискурсу. Досягнення поставленої мети передбачає розв’язання таких завдань: 1) схарактеризувати особливості лексико-словотвірних та фразеологічних інновацій; 2) розглянути способи перекладу сучасних англійських неологізмів, творення українських лексико-словотвірних та фразеологічних новотворів; 3) з’ясувати їхнє граматичне та стилістичне навантаження в інформаційному дискурсі.

Матеріалом слугували неолексеми, неофразеологізми медійного, політичного дискурсів та українських лексикографічних праць 2018–2026 рр.

Застосовано такі загальнонаукові методи і прийоми: аналіз і синтез – для осмислення теоретичних положень та узагальнення наукових підходів; індукцію і дедукцію – для формування висновків на основі мовного матеріалу; описовий метод – для систематизації та характеристики лексико-словотвірних і фразеологічних новотворів; спостереження – для виявлення особливостей їх функціонування в інформаційному дискурсі. Серед спеціальних методів використано: описовий метод – для комплексного аналізу, інвентаризації, класифікації фактичного матеріалу, вияву тенденції розвитку сучасної української лексики, неолексем, неофразеологізмів та їх стилістичного застосування в інформаційному медіапросторі, для виявлення стилістичних функцій та експресивного потенціалу новотворів; метод спостереження, метод суцільної вибірки – для виявлення неолексем та неофразем в українському політичному дискурсі; контекстний аналіз сприяв визначенню умов, стилістичної специфіки та текстового використання новотворів; порівняльний аналіз – для установлення специфіки та структурно-семантичних ознак мовних одиниць; словотвірний аналіз – для з’ясування моделей і способів творення лексичних інновацій; фразеологічний аналіз – для дослідження структурно-семантичних особливостей фразеологічних новотворів; контекстуальний аналіз – для визначення прагматичних значень і комунікативної доцільності нових одиниць у медіатекстах; елементи дискурс-аналізу – для встановлення їхньої ролі у формуванні інформаційного та оцінного простору сучасних медіатекстів.

1. Теоретичне підґрунтя дослідження процесу неологізації в інформаційному дискурсі

Сучасна мова зазнала значних змін і впливає на культурні зміни в суспільстві. На сучасному етапі простежується тенденція до активізації процесів українізації, посилення ролі мови як одного з основних чинників національної консолідації, підвищення її рейтингу на світовому рівні. Мова – словотворча матриця, що віддзеркалює свідомість суб'єкта, межі його професії, уподобання та коло наукових інтересів. Культура суспільства змінюється й трансформується, а мова найшвидше реагує на ці процеси, відображаючи національну ідентичність і механізми самоідентифікації.

Теоретичне підґрунтя дослідження процесу неологізації в інформаційному дискурсі становлять праці вітчизняних і зарубіжних мовознавців, присвячені проблемам неології, словотвору, фразеології, стилістики та теорії дискурсу. Наукові концепції розкривають закономірності виникнення й функціонування неологізмів у мові, механізми їх закріплення в мовній системі та взаємодію мовної норми та інновацій.

Методологічно значущі положення функціональної стилістики, згідно з якими мовні одиниці розглядаються в аспекті їхніх комунікативних функцій і стилістичної доцільності в конкретному типі дискурсу. Теорія інформаційного та медійного дискурсу дає змогу трактувати неологізацію як відображення суспільних процесів, ідеологічних настанов та прагматичних намірів авторів медійних текстів. Водночас концепції когнітивної лінгвістики дають змогу пояснити мотивацію появи новотворів як результат мовної концептуалізації нових реалій і оцінок. Суттєве значення мають дослідження з фразеологічної деривації та лексико-словотвірної креативності, які акцентують увагу на експресивності, образності та маніпулятивному потенціалі нових мовних одиниць у масовій комунікації, зосереджені на вивченні механізмів оновлення мовної системи шляхом трансформації усталених мовних одиниць і створення нових номінацій. У межах цих студій фразеологічна деривація розглядається як процес модифікації традиційних фразеологізмів (семантичної, структурної чи компонентної), унаслідок чого виникають нові, стилістично марковані одиниці з підвищеним експресивним та оцінним потенціалом.

Функціонування мови зумовлюється інтра- та екстралінгвальними чинниками, що впливають на розвиток мови. Інтралінгвальні чинники – системність української мови у взаємозалежності її елементів, оновлення, збагачення питомими структурними ознаками національної мови, економія лінгвальних засобів, інтеграція мовних елементів, перевага емоційно-експресивних форм мови, розвитку та новизні рідної мови

сприяли тенденції аналогії в лексиці і словотворі та ін. О. А. Стишов виділяє такі тенденції та важливі процеси розвитку лексичної системи мови, як глобалізація (1) активне запозичення слів із мов міжнародного спілкування; 2) калькування; 3) інтенсифікація запозичених дериваційних ресурсів; 4) телескопія; 5) уживання варваризмів; 6) семантичні запозичення) та автохтонізація (націоналізація, етнізація)¹. Посилення тенденції до гібридизації (змішаного словотворення). Досить дієва тенденція – автохтонізація (націоналізація, етнізація) – розвиток, відродження специфічних рис у національній мові, творення нових слів, ураховуючи структурно-семантичні, стилістичні особливості мови, використання потенційних можливостей, прагнення повернути самотутність та національну ідентичність українській мові. Ці тенденції протиліжні і водночас взаємозумовлені. Різновекторність їх простежується в тенденції до змішаного словотворення (гібридизації): *відеодоказ, піар-хід, високоалергенний*. Автохтонізація в українській мові виявляється за рахунок творення нових слів на питомій дериваційній базі з використанням внутрішніх ресурсів.

Екстралінгвальні – демократизація суспільства, зростання національної свідомості, патріотизму українців, використання української мови в статусі державної, піднесення її престижності, зацікавлення громадян мовознавчими проблемами, популяризація освіти, науки – усе це сприяє зростанню ролі рідної мови, підвищенню інтересу суспільства до мовних питань, їх політизації, контактам українців з іншими етносами, міграційним процесам, упровадженню нових інформаційних технологій, естетичним смакам сучасного періоду, інтелектуалізації суспільства,

Мова, окрім обов'язкових функцій: комунікативної, інформаційної, ідентифікаційної, номінативної, гносеологічної (пізнавальної), мислетворчої, естетичної, культурологічної, експресивної, фатичної, референційної, емотивної, конативної (здатність до вольового руху), поетичної, апелятивної, металінгвальної (тлумачної), виконує ще й факультативні: констатувальну, контактовстановлювальну, метамовну (тлумачення мовних актів під час повідомлення), питальну, функцію індикатора належності суб'єкта до певної соціальної та територіальної групи.

На всіх основних (фонетичному, морфемному, лексико-семантичному, синтаксичному) та проміжних (словотвірному, морфологічному,

¹ Стишов О. А. Динаміка лексичного складу сучасної української мови. Лексикологія. Лексикографія : навчальний посібник. Біла Церква : Авторитет, 2019. С. 14. URL: <https://lib.in.ua/158502-posibnyk-dynamika-leksychnogo-składu-suchasnoi-ukrainskoi-movy-leksykologiya-leksykografia/>

фразеологічному) рівнях мова має приховані ресурси, наповнена ідеологічно, смислами буття та різними життєвими цінностями. Мова – найчутливіший індикатор, оскільки відображає досвід, нові цінності, пріоритети соціуму. Через специфіку неологізмів, неофразеологізмів, адаптацію запозичень, зміни в мовленнєвих нормах суспільство фіксує інноваційні процеси самоствердження, переосмислення ідентичності. Процес комунікації – частина розумового та гносеологічного процесу. На сучасному етапі мова технізується, оновлюється. Лінгвальні динамічні зміни пов'язані переважно з комунікативною функцією, завдяки якій реалізується пошук раціональних засобів номінації для передачі інформації реципієнтові. Неолексеми, неофразами передають специфіку політичного, економічного, культурного життя суспільства.

Використання інновацій в інформаційному дискурсі сучасного періоду потребує вивчення мовного інструментарію, дериваційних ресурсів, опису способів творення новотворів, семантичних зрушень, функцій неолексем у лексико-словотвірному аспекті. Актуальним питанням політичного дискурсу присвячено праці Л. І. Шевченко, Д. Ю. Сизонова, О. Л. Кирилюк, Н. М. Костусяк, О. С. Дьолог, М. Р. Желтухіної, С. Г. Чемеркіна та ін. Інформаційний дискурс відображає комунікативно-інформаційні, політичні, економічні, культурні настрої та вектори соціуму. Теоретичні питання функціонування нових слів, процеси неологізації, словотвірні новотвори активно репрезентують у своїх працях Є. А. Карпіловська, Л. П. Кислюк, Ж. В. Колоїз, А. М. Нелюба, О. А. Стишов, С. П. Гриценко, Є. О. Редько, С. С. Лук'яненко, Ю. В. Теглівець, Д. В. Задорожня, С. А. Бузько, А. М. Гомон, С. М. Чернявська та ін. Мовознавці визначають динамічні процеси в словотвірній номінації, способи творення новотворів, аналізують структурно-семантичні особливості неолексем. Ці теоретичні підходи забезпечують комплексне осмислення процесу неологізації в українському інформаційному дискурсі з урахуванням його стилістичних особливостей і комунікативних функцій. У контексті інформаційного дискурсу науковці наголошують на прагматичній зумовленості фразеологічних і словотвірних інновацій, функції впливу на адресата, формування оцінок і суспільних стереотипів. Дослідження з лексико-словотвірної креативності та неофразеології – важливе теоретичне підґрунтя для аналізу стилістичних особливостей новотворів у сучасному українському медійному мовленні.

Функції впливу на адресата полягають у здатності лексико-словотвірних і фразеологічних новотворів цілеспрямовано формувати сприйняття інформації, емоційно-оцінне ставлення, поведінкові реакції реципієнта. Завдяки образності, експресивності, креативності, новизні такі мовні

одиниці привертають увагу реципієнта, активізують когнітивну діяльність адресата, підсилюють запам'ятовуваність, повідомлення. В інформаційному дискурсі новотвори часто виконують оцінну та маніпулятивну функції з метою імпліцитної передачі авторської позиції, ідеологічних настанов або соціальних стереотипів. Вони сприяють емоційному залученню адресата, викликають асоціації, іронію чи сарказм, що підвищує рівень довіри або, навпаки, критичного ставлення до повідомлюваного. Окрім того, функція впливу реалізується через консолідацію аудиторії, формування відчуття спільності мовного й культурного простору. Використання впізнаваних або креативно трансформованих мовних одиниць створює відповідний ефект, що посилює комунікативну ефективність інформаційного дискурсу, його здатність впливати на суспільну свідомість.

Нова лексика завжди відбиває інформацію про політичне, економічне, культурне життя суспільства певного історичного періоду. У сучасному інформаційному просторі з'являється значна кількість інновацій і входить до лексико-семантичної системи української мови. С. А. Бузько зазначає, що нова лексика відбиває інформацію про специфіку політичного, економічного, культурного життя суспільства в певний період². У період російсько-українського протистояння кількість новотворів помітно зростає. В умовах політичних та інформаційних агресій на сучасному етапі особлива увага звертається на когнітивні та психолінгвістичні чинники впливу на реципієнтів. Аналіз тексту як комунікаційного продукту, авторської позиції та стилю сприяє виявленню лексико-словотвірних інновацій, специфіки використання онімів, відантропонімних та відойконімних похідних. Помітне розширення значення неолексем за рахунок метафоризації.

Підтримуємо думку Л. В. Юрси, що новотвори, окрім номінативної функції, виконують функцію самовираження, призначені для відповідної цільової аудиторії, мають виразне стилістичне навантаження³. Основні функції новотворів – номінативна, емоційно-оцінна, компресивно-інформативна, діагностична, уточнювальна, пояснювальна, характерологічна, прагматична.

У сучасному інформаційному дискурсі відображено актуальні настрої суспільства, динаміку інноваційних процесів: лексико-граматичні, семантичні новотвори, актуалізація пасивної лексики, уживання іншомовної лексики, трансформованих або неофразеологізмів. Динаміка

² Бузько С. А. Поповнення словникового складу української мови неологізмами сучасного воєнного періоду. *Слобожанський науковий вісник. Серія «Філологія»*. 2024. Вип. 5. С. 11. <https://doi.org/10.32782/philspu/2024.5.2>

³ Юрса Л. В. Специфіка використання неологізмів у мовленні блогерів. *Молодий вчений*. 2025. № 4(135). <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2025-4-135-12>

мовної системи в живому мовному втіленні реалізується в переосмисленні семантики неолексеми або способи творення нових слів, нове потрактування процесів, явищ, імплементація інновацій як результат номінації.

Найчисельніша тематична група неологізмів в інформаційному дискурсі на позначення нових понять зі сфер економіки, політики, медицини, ІТ, шоу-бізнесу, рекламної сфери: **кластер, кластер-метод, експрес-скриншот, крінж, факап**: «Тут можна подивитися на роботи, можна відсканувати QR-код і почути опис автора, а також подивитися **імерсійну** (занурення) виставу», – розповіла кураторка експозиції Владислава Місна» (День, 21.06.2023). Від початку повномасштабної війни в українській мові набули поширення неологізми на позначення понять воєнних реалій: **блекаут**: «Як Київ протистойть крижаному **блекауту**» (texty.org.ua, 01.12.2026). Значна кількість термінів з'явилася у зв'язку з реорганізацією сухопутних військ та вищих командних структур⁴: **ударне командування, командування підтримки польової армії, загальні організаційні елементи дивізії, дивізійна база**.

Отже, у сучасному інформаційному дискурсі набули продуктивності похідні на позначення нових понять зі сфер економіки, політики, медицини,

ІТ-сфери, спорту, культури. Військова термінологія семантично, функціонально відрізняється від нейтральної лексики, оскільки використовується в галузі військової справи, переважно однозначне трактування в тексті та стилістично нейтральне навантаження. У дискурсі простежується динаміка інноваційних процесів, лексико-граматичні й семантичні новотвори, актуалізація пасивної лексики, уживання запозичень і трансформованих фразеологізмів.

2. Словотвірні інновації у неології

Новотвори в інформаційному дискурсі можуть бути запозичені (переважно англізми) та утворені з національних ресурсів. Це можуть бути загальномовні або індивідуально-авторські неологізми.

На сучасному етапі такі основні джерела новотворів української мови:

1) суспільно-політична лексика: **волонтерити, деокупація, джавелінити, зрадофіль, холодомор, ялинкопад**; 2) лексеми із цифрового та медіапростору, ІТ-сфери: **відеоблог, інфошум, тіктокер, репостнути, зумитися** (спілкуватися через Zoom), **залайкати, зафейчений** (неправдивий, підроблений), **апдейт, баг, браузер, кеш**; 3) запозичення: **дедлайн, стартап**,

⁴ Musurmanova S. Differences in the british and american variants of military terms. *Journal of Positive School Psychology*. 2022. № 6. P. 3574. <https://journalppw.com/index.php/jpsp/article/view/2119/1293>

лайк, стрім, хейтер, чат, бот; 4) семантичне розширення значення слова: хмара (цифрове сховище даних), друг (контакт у соцмережі), контейнер (1. Технологія ізоляції застосунків. 2. Сховище для об'єктів), контент (1. Інформаційне наповнення ресурсів. 2. Зміст, інформація), клас (1. Опис структури об'єкта в коді. 2. Категорія або група об'єктів). Також набуває продуктивності конверсія: 1) V→N: to cover – *кавер*, to clutch – *клатч*, to look – *лук*; 2) N→V: google – *гуглити*, моніторити, забанити, тегнути, френдити; 3) Adj→N: мурал, крейзі. У медіатекстах помітна тенденція метафоричних переосмислень запозичень в українській мові: *токсична пропаганда, токсичні люди, токсичні стосунки: «Небезпечна токсична пропаганда, якою кремль замінував інформаційний простір, дедалі частіше б'є по самих носіях брехні»*⁵.

Аналізуючи новотвори сучасної української мови, доречно звертати увагу на їх нормативність, кодифікацію, активність уживання, стилістичні особливості, стильову специфіку. Продуктивні такі тематичні групи новотворів:

1. Назви осіб за видом діяльності, уподобаннями, фахом: а) за належністю, прихильністю до партій, об'єднань: *слугонародівець, слугонародівка*; б) за видом діяльності, поведінкою: *айтівець, блогер, інфлюенсер, коуч, крафтер, геймер, фрилансер, хурмівник, ухлянт*; в) соціальним статусом: *урбаніст, релокант* (людина, що переїхала через війну чи роботу), *даунишфтер* (людина, що свідомо спростила спосіб життя), *ВПО, експат* (фахівець, що працює за кордоном), *зумер, міленіал*; г) за поведінкою, стилем життя: *лайфстайлер* (людина, що транслює стиль життя як цінність), *аб'юзер, екофрендліст, ЗОЖник* (прихильник здорового способу життя), *хейтер* (людина, що поширює негатив); г) за належністю, прихильністю до негативних явищ у суспільстві: *вимагач, тіньовик, тролер* (провокатор у медіа), *ботофермер* (учасник інформаційних атак), *зрадофіл* (схильний до деструктивних оцінок), *сепаратист, колаборант, фейкомет, маніпулятор*; д) за належністю до неформальних течій: *трешовик, скін, еко-активісти, геймери, кіберспортсмени, косплеєри, графітери*.

2. Сучасна побутова лексика: а) назви одягу, взуття: *пантерка* (польовий одяг аеромобільних військ), *вельветки, худі, лофери, сліпони, мокасини, ботильйони*; б) назви страв, напоїв: *накладанець, кавуся; боул, брускета ф'южн, рамен, паелья, кростіні, скрамбл-ботл, матча латте, смузі боул напій, квас із суперфудами, лимонад detox*; в) назви предметів,

⁵ Куш П. *Урядовий кур'єр*. 2026. 24 січня. URL: <https://ukurier.gov.ua/uk/articles/tisyachi-fejkiv-pravda-odna/>

утилітарні номінації: *барсетка, мобілка, пластанка, біометрика*; г) назви приміщень, типи житла: *гуртяга* (гуртожиток), *хатинка* (ірон., конотативне значення. «Про великий будинок, схожий на палац»); *пандус-ліфт, воркспейс, спорт-зона, смарт-кухня, коктейльна зона (мінібар); лофт, студіо, коворкінг-апартамент, таунхаус, смарт-квартира, капсульне житло, капсульний готель, екобудинок*; г) назви кухонної та побутової техніки: *хлібопічка, йогуртниця, блендер-смюзімайзер, молочний спінювач (для кави та капучино), аерофритюрниця; зволожувач повітря, очищувач повітря, іонізатор повітря, сушарка, парова швабра, робот-пилосос, смарт-термостат, смарт-холодильник.*

3. Спортивні номени: *козачки* (баскетболістки команди «Козачка» (Запоріжжя)), *скуф'янки, беки* (гравці баскетбольного клубу «БК Київ»).

4. Соціально-економічні номінації: *тінь* (перен. «тіньова економіка»), *прихватація, криптовалюта, стейблкоїн; стил. бізнесюк.*

5. Назви марок машин, пристроїв, технічних процесів: *«Lightyear», «Tesla», «Polestar»; смарт-термостат; дрони, інверторна техніка, 3D-друк, аавтопілот, електропривід, блокчейн.*

6. Номени медичної галузі: а) нові види процедур, терапій: *нетрадиційник, мануальник, травник; генна терапія, імунотерапія, терапія мікробіому, регенеративна медицина, малоінвазивна хірургія, персоналізована медицина*; б) нові підходи в медицині: *цифрове здоров'я (гаджети, застосунки), превентивна медицина.*

7. Позначення певних процесів: *маякнути, факсонути, підшліфувати, степлерувати, підшаманити, причесати, рекетнути.*

8. Номінації культури, візуального мистецтва, літератури, медіа: *культурний хакатон* (спільні творчі проєкти та експерименти), *культура мейкерів* (DIY, 3D-друк, крафт), *урбан-культура* (міські субкультури, графіті, стріт-фешн), *креативна економіка, генеративне мистецтво, цифрові інсталяції, вебтун* (цифрові комікси для смартфонів), *онлайн-концерти, фанфікшн, трансмедійне оповідання* (історія в таких форматах, як книга, комікс, гра), *інтерактивна література* (читач вибирає розвиток сюжету), *аудіозапис; прохідняк* (перен., характеризується невисокою мистецькою якістю), *ролик, кічуха.*

9. Неофіційні назви: *Львівська політехніка, Драгонед, МАУП, КНУ ім. Шевченка, КиївМІМ, Маріїнка, Політех, Вернадка, Могилянка, Голосіївка* (частина території Національного університету «Києво-Могилянська академія»).

О. Г. Костенко, розглядаючи сучасні англійські неологізми та способи їх перекладу українською мовою, звертає увагу на певні етапи становлення: 1) виникнення, належність до пасивного шару лексики; 2) поступове

поширення неологізму та використання в інформаційному дискурсі; 3) лексикалізація, що передбачає виявлення специфіки застосування неологізму у відповідному контексті; 4) закріплення в лексикографічних працях; 5) закріплення новотвору в складі загальноновживаної лексики⁶.

На практичних заняттях вибіркової дисципліни «Стилістика української мови в перекладацькій діяльності» розглянуто такі загальновідомі способи перекладу неологізмів та приклади з текстів: 1) транскрибування, транслітерація; 2) калькування; 3) експлікація (описовий переклад); 4) пряме включення; 5) лексична модуляція; 6) конкретизація; 7) генералізація; 8) лексичний відповідник. *Транскрибування, транслітерація* – вид перекладу, за якого зберігається значення слова з мови оригіналу в українську мову і передається фонетична форма англійського слова кирилицею: *інфоганда* (інформація та пропаганда – для опису новин, інформативного літературного твору; часто використовується для просування певного повідомлення; слово має певний негативний відтінок), *кіберхондрія* (підвищене занепокоєння щодо власного здоров'я, викликане пошуком та аналізом інформації в Інтернеті, що призводить до самодіагностики та посилення медичної тривоги), *фемінократія* (*фемінократизм*) (явище, що описує ситуацію, коли жінки мають провідну роль у суспільстві, державі), *фейспалм* (онлайн-вираз, фізичний жест – обличчя, закрите рукою, що символізує мором, роздратування, збентеженість), *хештег*, *хейлінк*. *Калькування* – вид перекладу, для якого характерна заміна складових компонентів лексичної одиниці або лексеми лексичними відповідниками в мові-реципієнті. Це стислий однозначний еквівалент із нейтральним значенням: *nontroversy* – *псевдодискусія*, *me time* – *час для себе*, *just-in-time politics* – *своєчасна політика*, *tweetstorm* – *твіт-шторм*.

Під час експлікації (описового перекладу) лексична одиниця з мови оригіналу замінюється словосполученням: *інфоманія* – надмірна пристрасть до накопичення інформації, *селебриті* – знаменитість, яка відома у фізичному чи віртуальному світі, наприклад у соцмережах, стан буття такої людини. *Пряме включення* – спосіб перекладу, що передбачає використання іншомовного слова в початковій формі: *iPad*, *wi-fi*. Також може бути перший компонент слова, зокрема з *web*: *вебкамера*, *вебсторінка*. *Лексична модуляція* – лексична заміна, за якої ураховуються причинно-наслідкові зв'язки понять, що можуть взаємозамінюватися: словосполучення *«instant coffee»* і *розчинна кава* вживаються дещо

⁶ Костенко О. Г. Сучасні англійські неологізми та способи їх перекладу українською мовою. *Закарпатські філологічні студії*. Вип. 13. Т. 2. С. 98. <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2020.13-2.19>

з відмінним значенням. Так, в англійській мові – «миттєвість приготування», в українській – «розчинність».

Аналізуючи новотвори української мови, помітна тенденція до активного використання словотвірних типів і моделей з іншомовними дериваційними засобами: із суфіксом **-інг (-инг)**: *блендинг, інфлюенсер* (особа, думка якої має значення для певної аудиторії), *копірайтинг, клінінг, скальпінг, фандрейзинг, краудфандинг, рекрутинг* (підбір такого персоналу, якого потребує компанія-замовник), *скайдайвінг, комунікативний пресинг*: **«Фандрейзинг** – це добровільна мобілізація внутрішніх та залучення зовнішніх ресурсів для безкорисного здійснення суспільно важливої діяльності» (Я. Роголін, Розвиток ОГС); з другим компонентом **-фобія**: *бандерофобія, донбасофобія, інтернетфобія*; з другим компонентом **-фест**: *СмакФест, КропФест* («Святковий ярмарок **«Смак Фест»**, що проводиться в рамках відзначення 267-ї річниці заснування міста, уже від самого ранку чекає на мешканців Кропивницького і гостей обласного центру» (Новини, 17.09.2021), **«KropFest 2025»**. Набули продуктивності усталені моделі з першим компонентом **медіа-**: *медіадискурс, медіапростір, медіаконтент, медіакультура, медіафілософія*: **«Медіапростір як соціальний простір медіафілософії»** (С. Довгаль); префіксоїдами **анти-, гіпер-**: *антидрон, антикалькізм, антисуржикізм, гіперстимуляція, гіперавто, гіперпосилання*. Сучасні універбативи творяться переважно від атрибутивних словосполучень: *волонтерка* (волонтерська допомога), *гуманітарка* (гуманітарна допомога), *снайперка* (снайперська гвинтівка). Набувають продуктивності такі дериваційні засоби іншомовного походження, як **-ер, -ант, -інг**: *брекзистер, рекрутер, скайдрайвер, ухиянт, апсайклінг*: **«Рекрутер «Азову» детально про мобілізацію, ухиянтів та «запшквари» працівників ТЦК»** (Суспільні новини, 11.11.2023). Складні лексеми також набувають поширення в інформаційному дискурсі: *треш-контент* (сленгова лексика молодіжної або медійної аудиторії).

О. В. Ковтун, аналізуючи процес неологізації у системі агентивних оцінних імен української та англійської мов, зазначила, що зазначені похідні утворюються на основі актуалізації чинних способів семантичної і словотвірної деривації. Моделюється система прагматичних смислів (іронія, сарказм, зневага, насмішка, презирство), актуалізуються різні способи мовної гри, простежуються процеси евфемізації (метафоризації, дисфемізації, вульгаризації, бруталізації, вербалізації емоцій)⁷. Антропоніми можуть уживатися з позитивною конотативною семантикою

⁷ Ковтун О. В. Неологізми в системі однаково-предметних агентивних імен (на матеріалі української і англійської лінгвокультури). *Лінгвістичні студії*. 2023. Вип. 45. С. 27–39. DOI: 10.31558/1815-3070.2023.45.3 (дата звернення: 24.01.2026).

за типовою українською словотвірною моделлю (Б. Джонсонюк). Із негативною конотацією вжито префіксальні лексеми *недоцар*, *недофюрер*. Досить продуктивні композитні утворення: *бандеромобіль* – бронемашина, створена активістами Ніжина під час війни на сході України; *плитоноска* (від англ. *platescatter*) – легкий бронезилет, *путлерюгенд*, *русо-нацисто*, *бункерфюрер*, *картопельфюрер*. Інноваційні словотвірні процеси сприяють формуванню та інтерпретації мовної картини світу. Лексико-словотвірна креативність – здатність мовців активно використовувати словотвірні моделі, створювати інноваційні способи номінації з метою образного відображення нових реалій.

Аналізом встановлено, що лексико-семантичні і фразеолонгичні новотвори забезпечують стильову і стилістичну яскравість, особливе значення приділяється ролі аналогії, мовної гри, метафоризації та інтертекстуальності, що забезпечує впізнаваність новотворів у медіапросторі. У сучасних текстах словниковий склад сучасної української мови поповнюється інноваційними поняттями, що зумовлено глобалізацією, технологізацією, комп'ютеризацією суспільного життя. Удало дібрані новотвори в медійному дискурсі сприяють не лише унікальності мови автора, зокрема журналіста, а й стають потужним прийомом впливу на реципієнта. У медіатекстах поширено такі новотвори, як *українити* (дати відповідь на виправдані дії), *відукраїнити*, *заукраїнити*, *зопутінський*, *наволонтерити*; *відірпентити*, *арестовлення*, *відкобзонити*, *відкобзонені*, *кадирити*, *кімити*, *нагостомелити*, *чорнобаїти*, *шойгувати*. Це переважно десубстантиви відпропріального походження, утворені суфіксальним способом. Переосмислення та апелятивації (деонімізації) набувають такі відантропонімі неолексеми, як *приту́лити* (жертвувати гроші на українську армію, *донатити*), *арестовити* (заспокоювати), *макронити* (робити стурбований вигляд, але нічого не робити, щоб змінити ситуацію; часто і безрезультатно телефонувати, довго і безрезультативно розмовляти по телефону), *шольцити* (постійно обіцяти), *кадирити* (видавати бажане за дійсне), *шойгувати* (запевняти, що все за планом, хоча насправді зазнає поразки). Це переважно відантропонімі (*кімити*, *арестовлення*, *байденоотерапія*, *кадирити*, *макронити*, *шольцити*, *опутніти*, *закобзонити*, *скобзонити*, *марченкувати*, *путінфериштеєр*, *путіночет*, *путлер*, *ханпутір*, *капутін*, *шойгувати*) та відойконімі (*відірпінити*, *відізіюмити*, *забучити*, *зачонгарити*, *вКАЛУШити* (перемогти), *нагостомелити*, *начорнобаїти*, *прочорнобаєний*) утворення та ін. Помітна тенденція до творення десубстантивів (*чорнобаїти*, *забайрактарити*, *застінгерити*, *відджавелінити*, *заджавелінити*), денумеративів (*завдвухсотити*, *затрьохсотити*), девербативів (*присвітити*) вербативного

блоку. Військові терміни та похідні від них активно використовуються в мовленні пересічних українців, адаптуються до української мовної системи: *байрактарити, джавелініти, стінгерити, відхаймарсити*. На сучасному етапі малопродуктивний спосіб словотворення – префіксально-суфіксально-постфіксальний: *зукраїнітися, заамериканитися*.

Мовознавці зазначають, що в процесі творення неолексем від онімних основ маємо такі типи вияву конотації: 1) яка закріплена в конкретній часопросторовій картині світу; 2) онімна конотація підсилюється залежно від специфіки форманта; 3) накладання кількох конотацій, що додатково експримує неолексему⁸.

Таким чином, на словотвірному рівні помітна тенденція використання суфіксальних, префіксальних, префіксально-суфіксальних та складних новотворів, які передають динамічність певної ситуації і використовуються з певною стилістичною метою. Малопродуктивний спосіб словотворення – префіксально-суфіксально-постфіксальний.

Сучасні тексти будь-якого стилю потребують не лише стилістичного, а й графостилістичного опису, оскільки його орфографічна картина продиктована автором. Аналізуючи найновіші тексти, зокрема графостилістичні засоби тексту, помітні спроби розуміння інформації, певних відчуттів, розкриття специфіки текстотворення. Так, розглядаючи сучасні тексти, за смисловим принципом української орфографії змінено деякі правила щодо вживання великої літери, тобто помітна тенденція до розширення вияву вживання великої літери: «...*Захисників і Захисниць України*» (Україна-Центр, 16.09.2025). *Герой, Герої, Світла Пам'ять ГЕРОЮ*, коли пишуть повідомлення про загибель на війні. Коли йдеться про полеглих: *Тато, Син-Герой, Брат, Рідний, Коханий*; у коментарях-співчуттях: *Батьки, Мамо, Донечка, Дружина, Рідні*.

Уживання великої літери замінено написанням малої щодо країни-агресора: *рф, державна мова рф, москва, мовковія, російська імперія, кремль*. Національна комісія зі стандартів державної мови ухвалила не вважати за помилку цей факт у текстах неофіційного характеру⁹.

Незаперечний той факт, що війна спричинила й неофіційні зміни в українському правописі щодо вживання великої літери. У медіатекстах власні назви, зокрема назва країни-агресора, її столиця, прізвище її керівника, ім'я пересічних росіян, вирізняються певною

⁸ Нелюба А. М., Губарева Г. А., Трифонов Р. А. Відомі інновації: словотвірні і конотаційні аспекти. *Наукові записки. Серія «Філологічні науки»*. 2025. Вип. 2(213). С. 134. <https://doi.org/10.32782/2522-4077-2025-213-16>

⁹ Нацкомісія: написання «Росія» з малої літери в неофіційних текстах не порушує норм мови. URL: <https://imi.org.ua/news/natskomisiya-zi-standartiv-movy-dozvolyla-pysaty-slovo-rosiya-z-maloyi-bukvy-i55584>

семантикою, у цьому разі пейоративною, пишуться з малої літери, демонструючи зневажливе ставлення та акцентуючи, що цьому немає місця в цивілізованому світі: *росія, москва, московія, кремль, путін, рф, ванька* (пересічний росіянин) та ін.: «Блінкен про спробу заколоту в росії», «...**росії** в Україні не буде» (Fb, 25.06.2023). «**путін** просто набагато рідше з'являється на публіці, кожен вихід показує його психоневрологічні проблеми» (Новини 24, 22.08.2023). «**США** можуть завдати по **росії** сильного удару за допомогою санкцій» (Новини України. 13.09.2025).

Також помітна тенденція до вживання агентивних назв із негативною семантикою: *московит, ватник, кацап, козломорді, рузський, зомбі, асвабадітель, рашан, тікток-воїн, чмобік* (частково мобілізований), *завиванці* (ворог, що «виє» у полоні). Для захисників України утворено неолексеми з позитивною семантикою: *кіборг, IT-армія (кіберкозаки, кіберпартизани); краЗСУнчик – краЗСУня – графічно-семантичний неологізм, утворений деформацією твірної основи (красунчики ЗСУ)*. Цей прийом застосовано і до творення неолексеми *z-окупант*. У сучасному мовознавстві такого типу неологізми розглядають як реалізацію графоідеологеми – найменшої смислової одиниці, вираженої відповідним символом. Досить активно вживаються метафоризовані образи на позначення росіян: *лаптегогий, могилізований, узкий* (росіяни всіх національностей), *козломорді*. Новотвори періоду війни та похідні від них набувають у контексті стилістичного забарвлення, а когнітивно-асоціативні процеси сприяють виникненню неолексем способом телескопії, який останнім часом набув продуктивності. Помітне активне використання новотворів цього типу, що виникають унаслідок семантичного розширення структурних компонентів, графеми *s* (*росіяни*) або використання субстантивів із негативним значенням (*козломорді*): *довбограї, зернокради* (Fb, 31.07.2023): «Був недалеко від місця трагедії... Скажу одне: **козломорді** поцілили не туди, куди хотіли (але загиблих цивільних не повернеш... Світла їм пам'ять!)... (Р. Міняйло. Fb, 06.10.2023). «*Posійський «Кинжал» передумав летіти в Україну і «дав задню»*. *Ракета, яка була випущена в Україну впала в самих же **posіян** і рознесла пів села!*» (Пошепки, 17.10.2023).

У сучасному інформаційному дискурсі активно використовуються нові етнофолізми, які передають негативну конотацію семантично і посилюють емоційно-негативну оцінність відповідними дериваційними засобами: *москалик, москалице, москалота, москалюка, москалята, москалиха*: «**Москалота** постійно воює з нами» (Instagram, 25.10.2023). О. Горняк зазначає, що «активні процеси творення етнофолізмів» та

їх аугментативна конотація «засвідчують зміну стереотипних уявлень лінгвospільноти»¹⁰.

Досить продуктивні десубстантиви з префіксом **без-**: без струму – **безструм**, безмир, безгаз: «Порошенко: безвіз. Зеленський: **безмир**, **безгаз**, **безструм**, безсну, безробіття, бездомів» (You Tube, Д. Чекалкін, 11.06.2024); префіксами **де-**: деслов'янізація, деказахстанізація, деідіотизація, дегаріпотеринізація, деєрмакізація, декварталізація, декораблізація, депунінізувати, дерашизмізація, десатанізація, дечавунізація: «путін вважав, що приєднавши Україну, він призупинить **деслов'янізацію росії**...» (You Tube, 01.12.2024); **до-**: доНАЗЯВО, похідні, утворені префіксально-суфіксальним: **до-**+**N_o**+**-н-**: доінвалідгейтний: «Шмигаль звітував... і МСЕК у їхньому **доінвалідгейтному** вигляді ліквідувати як явище цього року» (You Tube, 26.10.2024); префіксально-суфіксально-постфіксальним способом **до-**+**N_o**+**-и-**+**-ся**: допрезидентитися: «Допрезидентилися?» (You Tube, В. Портников, 08.01.2022); дотолерантитися (усічення твірної основи, від *толерантність*): **Дотолерантилися!** (напис над відео про зірвання українського прапора в Умані і причеплення на його місця ізраїльського) (Fb, І. Магрицька, 07.10.2024); **до-**+**N_o**+**-івськ-**: дофельдманівський: **дофельдманівський період** (Fb, В. Скорик, 07.06.2024). Продуктивний префіксоїд **анти-**: антифейк, антитруханівець, антищеппенець, антиблогерський: «Військова цензура повністю новинну стрічку. Якби **антиблогерський закон** діяв на початку вторгнення, ми б з тріском програли інформаційну війну» (Fb, А. Санченко, 15.04.2022).

Значна частина складних неолексем утворена за допомогою префіксоїда **кібер-**: кібератака, кібервійна, кібервійська, кіберкозак, кіберпартизани (українські ІТ-спеціалісти для нейтралізації ворога в інформаційному просторі): «Кібератаки на українську електронну систему охорони здоров'я відбуваються постійно, фактично за день може бути і сотні різних атак»¹¹.

Афіксоїд **стан-** сприяє творенню номенів за типовою словотвірною моделлю та з негативною конотацією: *кацапстан*, *оркостан*, *рашистан*, *росіястан*, *бандостан*. Новотвори *арестовлення* (*Арестович* + мовлення), *арестол* (*Арестович* + *корвалол*) утворено способом телескопії на позначення мовлення та відеосуб'єкта. На позначення президента білорусі також із конотативним значенням уживається неолексема *бульбозавр*, *картонельфюрер*. На позначення президента рф уживаються телескопізми

¹⁰ Гірняк О. Продуктивні способи творення етнофілізмів у сучасному Інтернет-дискурсі *Лінгвістичні студії*. 2023. Вип. 45. С. 12. URL: <https://jlingst.donnu.edu.ua/article/view/13791>

¹¹ Андрейців І. LB.ua. Кібератаки на українську електронну систему охорони здоров'я... 17.10.2025. URL: https://lb.ua/health/2024/10/17/640312_na_den_mozhe_buti_i_sotni_atak-.html

з негативною конотацією (*путлер, путанік, бункерник*). Неолексема *путлернет, чебурнет* – на позначення російського автономного Інтернету. Подібні інновації поєднують семантику структурних компонентів, утворені за допомогою усічених основ чи слів: *дроновод, літакопад, дронопод, генералопад, ялинкопад, правдоруб, фейкороб*: «Сьогодні минає 23 роки з того, як у лісі за 100 км від Києва вбили журналіста та **правдоруба** Георгія Гонгадзе. Це вбивство стало шоком для України» (Fb, О. Вишняков, 17.09.2023). Необхідно зазначити, що новотвори переважно контекстуально залежні. Продуктивний спосіб основоскладання із суфіксацією: *бідоносець, дронководство, фейкометання*.

Спостереження над медіатекстами та текстами соціальних мереж доводять, що на сучасному етапі новотвори виникають унаслідок семантичної та словотвірної деривації і запозичення. Семантична деривація – процес продукування неолексем та розширення семантичної структури в похідному. Л. П. Кислюк тенденції в розвитку української мови розглядає з позицій націоналізації/інтернаціоналізації; інтелектуалізації/демократизації¹².

Стильова диференціація простежується в десубстантивах субстантивного, вербативного, ад'єктивного, адвербіального блоків: *сміхоенергія, модераторствувати, прошкарлетний, по-зеленськи, по-орбанськи*; девербативах субстантивного, ад'єктивного блоків: *фейкометання, книгопоглинач, кулевловлювач, орденохватець; недовідставка, ялинкопад, холодомор, гречкозалежність; хитрозакручений, пост'європровальний*. У сучасних текстах переважають дериваційно-стилістичні засоби, характерні для словотвірних, граматичних, стилістичних норм сучасної української мови. Ця тенденція спостерігається і в індивідуально-авторських новотворах: *пор., розкниженення* (В. Базилевський), *узневажнити* (О. Забужко), *териконія* (С. Жуковський), *терноцвітний* (Л. Яцкова), *тишолод* (В. Рябий).

Соціальні зрушення, деідеологізація, демократизація суспільства, досить стрімкий розвиток інформаційних технологій зумовили істотні зміни в сучасній українській мові. Схильність до мовної творчості притаманна більшості носіїв будь-якого мовного колективу. Вибухову хвилю лінгвокреативу, що спостерігається в сьогоденному українському медіадискурсі, особливо в соціальних мережах, слід розглядати як захисну реакцію на повномасштабне воєнне вторгнення російської федерації в Україну. У зв'язку із цим мовна гра набуває яскраво виражену прагматичну

¹² Кислюк Л. П. Словотвірна номінація в сучасній українській мові: система – узус – ідіолект : автореф. дис. ... д-ра філол. наук : 10.02.01. Київ, 2018. С. 17.

скерованість – прагнення вербалізувати свій емоційно-психологічний стан в екстремальній ситуації та протистояти інформаційній війні. Численна кількість інновацій із негативною оцінністю, яка номінує події, явища, окремих осіб чи регіони, так чи інакше пов'язана з воєнними подіями, свідчить про аксіологічну спрямованість креативних зусиль мовців та потребує окремого аналізу.

Доречно зауважити, що значна частина неолексем утворена способом телескопії, що полягає у структурній інтерференції та усиченні компонентів, у яких семантичну домінуюльну функцію виконує мотиватор. Телескопічні новотвори досліджували Ю. А. Зацний, С. М. Єнікеева, Л. Ф. Омельченко, Т. Р. Тимошенко, К. Т. Баранцев, І. М. Галишин, І. І. Гамерська, О. І. Дзюбіна, І. М. Савчин, Н. М. Бобер та ін. Контамінація, телескопія у лінгвістиці – поєднання частин двох подібних слів, форм, виразів. Іноді контамінація відбувається за помилкового зближення неспоріднених слів унаслідок народної етимології.

Пропонуємо структурну класифікацію контамінатів: 1. Накладання однієї твірної основи на іншу. 1.1. Накладання усиченої (утнутої) першої основи на початок другої: *Змії[ний + Чорно]баївка* → *Змієбаївка*, *Л[уганськ + Уганда]* → *Луганда*, *[Пут-ин + Тит]аник* → *Пута-ник*, *[Путин + пат]ріот* → *путрі-от* → *путріотичний*, *Путі[н + мі]льярд* → *путільярд*, *ухи[лянт + гау]ляйтер* → *ухиляйтер*. 1.2. Накладання цілої першої основи на початок другої: *[могил-а + мобілі]зація* → *могілізація*, *[раб + Рос]ія* → *Рабсія*.

1.3. Накладання кінця першої твірної основи на початок другої: *НТ[В + в]ошка* → *НТВошка*. 1.4. Накладання цілої другої основи на кінець першої: *імпорт[заміщення + викрадення]* → *імпорт[викрадення]*. Ускладненим варіант – *пету[шар-а + Шарий]* → *петуШарий*. Це пояснюється мовленнєвою компетентністю називачів, що, «граючись» із семантикою твірних основ, намагаються дотримуватися законів евфонії. 2. Уставлення однієї основи в іншу: уставлення цілої другої основи в першу основу: *де[мілітари]зація + [Путін]* → *депутінізація*. Зауважимо, що домінують серед розглянутих двох типів контамінатів (накладання та вставлення основ) іронічно-ігрові номени, ґрунтовані на римувальному словотворенні. Вони репрезентовані в усіх підгрупах: *арестовлення (повідомлення), могілізація (мобілізація)* та ін.

3.1. Вичленування з початку твірної основи: *[з + з]ападня* → *Западня*, *[З + з]нищені* → *Знищені*. Вичленування із середини твірної основи: *Москва + [з]* → *Мозква*. 3.2. Вичленування з кінця твірної основи: *[капец + з]* → *капез*.

Знижувальну соціальну оцінку набуває контамінат *фу-рашка*, утворений за допомогою нетипового способу вичленування (дефісом) із

початку твірної основи та одночасного накладання цілої другої основи на кінець першої (*фу[ражка + рашка]*): «Знаєте, як це у них називається? *Фу-рашка*».

Окрему групу зафіксованих нами інновацій становлять номени, що ви-никли в результаті мовної гри з прецедентними фразами медіатекстів періоду російсько-української війни. Інновати, утворені лексико-синтаксичним способом, набули статусу хештегів: *ихтамнет*, *Крымнаш*, *затридні*, *всёнеётакооднозначно*, *мыневсётакие*. Умовно можна вважати контамінатами інновації з формантом-афіксоїдом **-стан**: *Оркостан*, *лаптестан*, *скотостан*,

-мобіль (*зомбімобіль*). Для розрізнення контамінаційних типів визначальними стають семантика твірних основ та особливості їх смислової взаємодії під час номінативного акту, що уможливорює виділення трьох великих груп – відапелятивних, відонімих і змішаних контамінітів.

У медійному дискурсі неолексеми виникають під впливом екстралінгвальних та інтралінгвальних чинників. Найпоширеніші способи творення новотворів в українськомовних медіатекстах – словотвірний, семантичний, запозичення. Для аналізу формально-семантичної структури новотворів використано формантоцентричний підхід, що підтверджує системність і динаміку похідної лексики.

3. Лексичні новотвори в сучасному медійному дискурсі

Новотвори в інформаційному дискурсі сприяють унікальності мови, відображають швидкі політичні, соціальні, технологічні зміни. Це лексичні одиниці, пов'язані з глобалізацією, соцмережами, війною, цифровізацією, що швидко входять у мовлення реципієнтів, фомуючи їхнє ставлення до явищ, подій. Лексико-словотвірні інновації слугують показником мовної динаміки, інструмент впливу на суспільну свідомість. У період війни помітне розширення семантичного навантаження деяких лексем: *пор.*, *бавовна* (мем, що поширився під час російського вторгнення в Україну, текстильне волокно до війни і зараз – вибух у росії), *тривога* (тривожний стан до війни і зараз – повітряна тривога), *чисте небо* (безхмарне небо до війни і зараз – небо без ракет, безпілотників, ворожих літаків), *град* (вид опадів до війни і зараз – система залпового вогню), *приліт* (прилітання чогось, когось до війни і зараз – потрапляння ворожого снаряда), *мітка* (будь-яка позначка до війни і зараз – ворожа позначка для обстрілу цього місця), *moned* (двоколісний транспортний засіб до війни і зараз – іранський дрон-камікадзе). В українській мові спостерігається актуалізація окремих лексем, перехід слів із пасивного до активного вжитку; процеси термінологізації та детермінологізації характерні для воєнної й військової лексики.

У сучасному інформаційному дискурсі набувають поширення дериваційно-стилістичні засоби, що характерні для української мови. Злиттям компонентів словосполучення та суфіксальними морфемами **-ник**, **-ець**, **-ств-**, **-ість** утворено нові слова: доісторичність, дроновиробник, азовсталець, мизамирець, агентознавство, грантознавство, догоридригість: «Перша в Україні школа **грантознавства**» (Центр розвитку «Час змін», 09.08.2024);

«... карнавалізація російської імперії, де все догори дригом... ось ця метафора перевернутості, кар навальності і є втіленням тодішньої московщини.символом такої кар навальності та догоридригості обирає віяло» (You Tube. Культтрегер, 30.08.2024). Характерно, що похідні творяться за типовими словотвірними моделями за допомогою формантів **-ик**, **-ник**, **-ець** (**-івець**), **-іст**, **-ізм**, **-ість**, **-щин-**, **-н'-**, **-ї-**, **-ович**, **-ант**: витрачальник, абибулець, боневтіківець, азовсталець, путініст, зумозалежність, кацапізм, байденізм, антикремлівськість, арестовщина, байрактарщина, бідосня, вибирант, Галактиччя, Голобородькович, Дніпросталініщина, трампіст, трампізм, віртуальщина: «Це, панове, не освіта. Це «абибуло». І всі, хто вимагає тільки швидкості реагувати її виконання, – такі собі «абибульці», яким свербить відмітка про виконання і звітність» (Fb. О. Меркулова, 12.09.2024). «Дніпропетровщина – це така собі містечкова Дніпросталініщина (Fb. А. Денисенко, 27.02.2024). Побажання А. Кокотюхи: «Вичавлюйте із себе залишки **кацапізму**, забудьте про існування Алли Пугачової і всього іншого, що пов'язано з росією. Читайте українське і україномовне в перекладах, слухайте українське, дивіться українське. І тільки так ми всі наблизимо перемогу і унеможлиavimo подальшу російську агресію» (Fb. А. Кокотюха, 18.09.2025). У новітньому інформаційному дискурсі поширені такі десубстантиви-новотвори воєнного періоду: **наволонтерити** (знайти щось необхідне, іноді ціною тяжких зусиль), **українити** (дати жорстку відповідь ворогу), **донатити** (добровільне пожертвування), **гуманітарити** («єрмак «гуманітарить»») (Fb. О. Леусенко, 25.05.2024). Переважну більшість відсубстантивних дериватів утворено префіксально-суфіксальним способом: **відбандерити**, **відбайрактарити**, **відджавелінити**, **відірпінити**, **відхерсонити**, **відчорнобайти**, **забучити**, **відізюмити** зі значенням «дати відсіч ворогові»; **калька** – **антикалікізм**, **суржик** – **антисуржикізм**, **Фаріон** – **антифаріонівець**, **фемінітив** – **антифемінітивник**.

Оновлення словотвірних та морфонологічних моделей відбувається завдяки повторному використанню словотвірної моделі: **слугонародівець**, **трампоаналітик**, **міністрозаміщення**, **трампознавець**, **трешигон**,

перекатастрофити, перемаразмити, хотдожити; вкапканитися. У сучасних медіатекстах відомі новотвори, утворені переважно суфіксальним, префіксальним-суфіксальним способами: *джавелініти, чорнобайти, відірпінитини, нагостомелити; хімарситися; джанкоїтися; залужнити, байденовання, ердоганити, орбанутися, шойгувати, порошенилися.* Похідні відпропріального походження – похідні, утворені префіксальним, суфіксальним, префіксально-суфіксальним та способом основоскладання із суфіксацією: *недопрем'єр, проплагіатний, обмалоросити, скопусофіл, ялинкопад, водомор, ухвалорішення, фейкометання.* Варто зазначити, що в українському словотворенні помітна тенденція до гібридизації (поєднання іншомовних і питомих дериваційних засобів): *відеозвіт, медіанідтримка, високоалергенний; екосумка, держоборонзамовлення.*

Деякі новотвори утворено способом контамінації, і такі неолексеми сприймаються негативно, належать до емоційно зниженої лексики: *федерация + рашка – федерашка, дегенерати генерали – дегенерали, Луганськ+ Донецьк – лугандон, бомбити+ Донбас – бомбас; макадрони, гаубці, буряктар* та ін.

Складні новотвори утворено способом осново- або словоскладання: *русоріз* (FPV-дрон для знищення ворога), *довгопост, байденоотерапія, бандеротесла, літако-, генерало-, дерево-, ялинко-, дронопод, виродковози* (російська військова техніка для пересування ворожих військ); *гендероїстота: «Природа точно розумніша за ідіотизм гендероїстот»* (Fb. І. Фаріон, 25.09.2023).

Значна кількість новотворів періоду війни використовується на позначення ворога з пейоративним значенням: *рашисти, рашистський* (склад), *русня, рузки, козломорді, мобіки, чмоні, орки, орчихи* та ін., країни-агресора: *мордор* (чорна країна або земля тіні; від староангл. означає смертельний гріх або ворог; країна, від якої не доводиться чекати добра), *рашка, ерефія, оркостан: «У Криму тривожно, палають рашистські склади»* (Новини Центральної України, 26.06.2023). Сподіваємося, що ця лексика після нашої перемоги перейде в пасивну і буде використовуватися лише зі стилістичною метою.

Отже, усі структурні компоненти релевантні до значення похідного, відповідають мовній і мовленнєвій системності мовної практики, активності дериваційних ресурсів мови. Дериваційні засоби виконують функцію словотвірного категоризатора. Реципієнти в комунікації добирають найраціональніші неологічні мовні засоби. У лексико-словотвірних інноваціях періоду війни відображено системні мотиваційні відношення когнітивних та мовних структур.

У неолексемах відбувається переосмислення семантичного навантаження, що сприяє семантичному зрушенню – переважно розширення семантики похідного: пор., ойконім *Чорнобайівка* розширив межі свого значення до таких: 1) уся Україна; 2) напрям; 3) спортивне поняття – рахунок, який зростає неочікувано швидко; 5) кінематографічне поняття – новий епізод; 6) географічне поняття; 7) астрофізичне поняття – чорна діра. Зазначено розширення лексеми *світильник*, що вживається з емоційно-експресивним забарвленням (коли окупанти отримали дозу радіоактивного опромінення в Чорнобильській зоні). Девербатив *винищувач* зазнав трансформації з іронічною конотацією у словосполученні *біолабораторний винищувач*. Метафоризації зазнали і кулінарні поняття: *деруни*, *картопля в мундирі* (іронічна конотація, про білорусів-загарбників), *картопляний імператор*. Девербатив *перепічка* від нейтрального значення набув вторинного, з негативною конотацією (про знищених окупантів біля Києва). Ад’єктиви також мають відповідне конотативне нашарування: *Немає терміна «російськомовні українці» – є ворожомовні малороси* (Telegram, І. Фаріон, 09.11.2023). *Ворожомовні мають вибір! А може, уже на часі перестати слухати ворожомовні пісні?* (TikTok).

Таким чином, основні функції новотворів розкривають принципи системної організації мови, сприяють узгодженню з ментальною онтологією української мови, забезпечують функціонування словотвірних типів і моделей, компоненти яких релевантні щодо змісту, конотативного забарвлення, структури мовленнєвої діяльності суб’єктів. Новотвори, окрім номінативної, виконують емотивно-оцінну, компресивно-інформативну, діагностичну (що виявляє менталітет народу та стан мови в сучасний період), характерологічну, інтегративну, соціально-комунікативну, маніпулятивну та прагматичну функції.

Лексико-словотвірні інновації – це реакція на події в Україні, вербалізація емоцій, вияв лінгвокреативності, відображення національно-мовної картини світу: *«Комунікативна потужність і престиж української мови як параметри її життєстійкості»* (П. Селігей, 2023); *«Немає більше «руськоязычних». Вони ще були до 14, ще якимось до 22-го. Тепер тільки ворожомовні»* (Fb. В. Грещук, 14.08.2023). Лексико-семантичним способом утворено такі похідні, як *аналоговнет* (з іронічно-саркастичним значенням), *затридні* (ніколи), *боневтік*, *дебахнуло*. Похідні, утворені лексико-семантичним способом, подеколи ускладнюються суфіксацією: *іхтамнетити*; *мопед*, *балалайка* (іранський дрон-камікадзе); *дискотека* (бойові дії); *муха* (ручний протитанковий гранатомет); *покемон* (кулемет Калашникова модернізований); *пташка* (український дрон (вертоліт,

літак)); *зеленка* (лісиста місцевість для засідок, вогневих позицій); *нуль* (територія бойових зіткнень із ворогом). Лексичні інновації належать до пасивної лексики, до периферії лексико-семантичної системи сучасної української мови. Однак окремі okazіональні елементи мовлення активно функціонують у мовленні відповідних груп мовців. Лексико-семантична система досить швидко реагує на лінгвальні зміни в суспільстві та відображає їх, засвідчуючи відкритість і динамічність мовної системи, вплив екстра- й інтралінгвальних чинників, а також зв'язок процесу неологізації із суспільно-політичними подіями у світі. Похідні ад'єктивного блоку утворено за допомогою суфіксів *-уват-*, *-ськ-* (*-івськ-*): *безкозиркуватий*, *білолукашенківський*: «У цих *безкозиркуватих* є тільки права і принципово не має обв'язків» (Fb. V. Kristal, 29.12.2024).

Отже, найпродуктивніші способи творення неолексем сучасного періоду – морфологічні. Для десубстантивів – це суфіксальний, префіксально-суфіксальний, осново- та словоскладання. Похідні, утворені способом контамінації, мають іронічно-саркастичний відтінок, надають мовленню емоційності та експресивності. Лексико-семантичний спосіб – продуктивний спосіб творення неолексем. Процес метафоризації демонструє розширення семантичної структури інновацій. Основу семантичних переосмислень метафор становлять домінуючі мотиваційні ознаки переносного значення – асоціативність, образність, емотивність. Деякі неолексеми мають конотативне значення – їм властива емоційно-експресивна конотація.

У мові Інтернет-видань «Кіровоградська правда», «Україна-Центр», «Перша електронна», «Гречка», соцмереж активно використовують фемінітиви із суфіксами *-к-*, *-ин'-*, *-иц'-*, *-их-*: *депутатка*, *волонтерка*, *кандидатка*, *блогериня*, *членкиня*, *виборчиня*, *філологиня*, *ватосамиця*, *ботиха*: «За словами *речниці*. ... Мати працювала в школі *поварихою*. ... Молода *вчителька* приїхала з Одеси після університету імені Мечникова...» (Україна-Центр, 23.06.2025). «...*клієнтка*, яка мешкає у Варшаві; *Захисників і Захисниць України*» (Україна-Центр, 16.09.2025). «... у записі ОП ще залишилася пара-трійко *сексологинь-психологинь і блогеринь* з бекграундом *знавчинь* у справі продажу виробів з дорогоцінних металів і дорогоцінного каміння (Fb. Новоспасівська спадщина, 22.03.2023)». «Приходить *ботиха* на сторінку, верзе маячню, закликає СБУ звернути увагу на гніздо *порохоботів*» (Fb. Горіха зерня, 08.06.2024). У соцмережах також активно використовуються фемінітиви: *грантивістка*, *боневтіківка*, *депутиня*: «... скандальна з липкою репутацією *грантивістка*» (Fb. І. Камишанський, 25.10.2023); «*Народній депутині*... було обрано найбільш м'який запобіжний захід у вигляді особистого зобов'язання»

(Фб. Р. Кравець, 24.10.2024). «Авторкою Радіодиктанту–2025 стане Євгенія Кузнецова...» (Перша електронна газета. 10.10.2025). «*Журналістка Світлана Листюк ... продовжує підбивати підсумки 2025 року*» (Перша електронна газета. 04.01.2026). Л. Л. Вакулович, Н. Г. Назаренко, І. А. Регушевська зазначають, що фемінітиви «внаслідок політики зросійщення української мови примусово були забуті»¹³. Триває процес відродження рідної мови. Інформаційний дискурс певного періоду – це «часовий зріз», що віддзеркалює й гендерні питання в мовно-культурній спільноті. Уживання аббревіатур-фемінітивів свідчить про тенденцію до скорочення, економії тексту та посилення експресії: «*Нарденка Колісник від «Слуги народу» написала заяву про складання мандату*» (Суспільне. Новини. 02.06.2025).

Також помітна тенденція використовувати новотвори на позначення зменшено-пестливих субстантивів: *гнидята, голосята, Притулята*: «*Боже, бережи... Україну від загрантованих гнидят*» (Фб. О. Меркулова, 07.09.2024). «*Але що заважає подати як підпис від всього «Голосу» підпис представників «зелених голосят*» (Фб. Д. Калинчук, 22.05.2024). «*Гарненькі дівчата-Притулята*» (unian.ua. 14.09.2025).

Таким чином, у сучасній українській мові неолексеми виникають у відповідь на потребу нових номінацій у суспільстві та науці. Вони формуються під впливом екстра- та інтралінгвальних чинників і створюються за допомогою морфологічних і неморфологічних способів словотворення, переосмислення існуючих номінацій або запозичень з інших мов. Журналістика та соціальні мережі часто виступають платформами для їх швидкого поширення.

Найпродуктивніший спосіб творення новотворів новітнього періоду – суфіксація. Аналіз лексико-словотвірних інновацій засвідчує, що телескопія – досить продуктивний спосіб словотворення неодериватів сучасної української мови. Це один із засобів і способів експліцитної економії у словотвірній номінації. Телескопізми, для яких характерна асоціативна природа, активно використовуються в інформаційному дискурсі, надаючи мовленню емоційно-експресивного забарвлення. Мотиватори новотворів воєнного часу – це переважно антропоніми із властивими ознаками та українські ойконіми. Розширення семантики похідних сприяє продуктивності творення неолексем лексико-семантичним способом. Експонентна структура похідного чітко простежується і в новотворах, ураховуючи значення мотивата і формантів, виражає мотиваційне

¹³ Вакулович Л. Л., Назаренко Н. Г., Регушевська І. А. Фемінітиви в українській мові як відображення суспільних викликів сьогодення. *Наукові записки. Серія «Філологічні науки»*. 2024. Вип. 1(208). С. 61–66.

значення. У межах інноватики доречно здійснювати дослідження лексико-словотвірних інновацій та нових одиниць інших мовних рівнів. Інновації у період повномасштабного вторгнення на позначення ворога мають особливу експресивність, оцінність, що репрезентовано мовними лексико-дериваційними засобами. Українська мова характеризується істотною динамікою на всіх рівнях, особливо на лексико-семантичному, словотвірному, фразеологічному. Виникнення українських неолексем спричинене демократизацією та лібералізацією у соціумі. О. А. Стишов зауважує, що тенденція автохтонізації (націоналізації, етнізації) протистоїть глобалізаційним інтенціям і сприяє активізації творення та вживання нових розмовних слів у сучасній українській мові¹⁴. Саме це й сприяє відродженню питомих мовних явищ, самотутніх рис і продукування неолексем, неофразеологізмів, урахувуючи структурно-семантичну і стилістичну специфіку української мови. «Черговий **паркун** кинув свою автівку посеред тротуару на вулиці Барикадній» (Instagram, 12.04.2025). Такі новотвори (колоквіалізми) стилістично марковані, надають мові виразності, емоційності. Переважно це негативно оцінні новотвори: **витрачальник, неначасник, вибирант, кацапидли**: «Серед вибирантів 73 відсотки – жінки. Емоції для них головне (Fb. О. Меркулова, 12.07.2023)». «А **кацапидли** ніяк не могли взаємуватися» (В. Шкляр).

Лексико-семантична система сучасної української мови поповнюється неолексемами на позначення різних ознак і якостей, утвореними за допомогою формантів **-ен-, -н-**: *відбутусений, проплагіатний, скопуюсоорієнтований*.

У сучасній деривації досить продуктивний спосіб основоскладання – чистого основоскладання (композиції) (*блогосфера, берегоукріплення, законотворець, моводемократія, мурзилкометр*); основоскладання із суфіксацією (*багатопрем'єр'я, работворець, рідномовність, громадянотворення, грантоїдство, кулевловлювач, шоукраїнець*); основоскладання з нульовою суфіксацією (*свалюлюб, деревопад, кадротрус*).

Таким чином, екстралінгвальні та інтралінгвальні чинники, активність як поняття мовної практики, продуктивність як результат словотвірної активності в інформаційному дискурсі передбачають реалізацію дериваційних ресурсів у похідних. На початку XXI ст. у розвитку лексичного складу української мови мають такі процеси, як глобалізація, автохтонізація, гібридизація.

¹⁴ Стишов О. Розмовні неологізми в сучасній українській мові. *Українське мовознавство*. 2024. № 1(54). С. 27.

Найпоширеніші способи творення новотворів в українськомовних медіатекстах – словотвірний, семантичний, запозичення. Реципієнти масової комунікації добирають найраціональніші неологічні дериваційні засоби для творення інновацій. Лексико-семантична та словотвірна системи активно реагують і відображають зміни в національній мові. Новотвори виникають за рахунок питомих та запозичених ресурсів. Помітна тенденція до поєднання іншомовних основ із питомими формантами. Національно марковані новотвори утворено переважно морфологічним способом.

Отже, мотиваційні функції українських новотворів розкривають принципи системної організації структури нових похідних, сприяють узгодженню з ментальною онтологією української мови, забезпечують існування мовних аналогів, словотвірних та морфонологічних моделей, компоненти яких релевантні щодо змісту, структури мовленнєвої діяльності суб'єктів. Девербативи субстантивного й ад'єктивного блоків у медіатекстах становлять значний лексичний масив, своєрідність якого полягає у поєднанні елементів дієслівної семантики з категорійними значеннями іменника й прикметника, що являють собою мікросистему взаємозалежних елементів. Девербативи субстантивного блоку з абстрактним значенням виражають опредметнені дії, стани, процеси, становлять специфічну ономазіологічну категорію. Ці віддієслівні деривати сприяють інтелектуалізації та одемократненню мови. Усі похідні набувають вторинного значення, а стилістична маркованість, okazіональність формують неосферу когнітивного простору та переорганізують наявні в сучасній українській мові.

Під час визначення синтаксичної функції новотворів урахуємо контекст, новизну, стилістичне забарвлення: *Цей відеоклаптик дає дуже приблизне уявлення про загальний напрямок, слухати треба всі 10 треків, від початку до кінця, – вийшло потужно (підмет)* (О. Забужко). *У Саратові поліцейська машина в'їхала у швидку. Пацієнт швидкої удвохсотився (присудок)* (Fb. С. Петров, 23.01.2021). *Більшість моїх робіт стосується палеографії, не знаю, як мені підвищити цю високореїтинговість (додаток)* (Fb. В. Зема, 24.05.2018). *І спробувати бодай раз відкинути все це, замінити альтернативою, витіснили хоча б на якийсь час навіть саме бажання «укомфортитися» (неузгоджене означення)* (В. Терлецький). *Любі друзі-мережани! Душенавстіжно дякую за привітання. Хай вам відвдаєміться у стократ (прикладка, обставина; головний член односкладного речення)* (Fb. М. Калько, 08.05.2019). Головні члени речення (двоскладного або односкладного) найбільш стилістично вагомі, оскільки становлять не лише синтаксичний, а й логіко-семантичний, стилістичний

центр висловлювання. Другорядні члени речення увиразнюють мовлення, виконують роль конкретизатора, уточнювача. Тип речень із новотворами – двоскладні прості (неускладнені, ускладнені), поширені та складнопідрядні з'ясувальні. Лексичні і фразеологічні інновації можуть виконувати будь-яку синтаксичну роль у реченні. Їхня специфіка в новизні та стилістичній експресивності.

Таким чином, новотвори, що використовуються в інформаційному дискурсі, – це стилістичний засіб смислового та емоційного увиразнення. Влучність, дотепність, лаконізм часто виконують функцію оцінки та характеристики осіб, явищ, реалій, процесів та ін. Креативність, почуття гумору українців сприяють створенню вдалого і високоякісного мовного продукту.

4. Неофразеологізми в сучасному медійному дискурсі

Лексика і фразеологія – основні репрезентанти неологізації. Фразеотворення – актуальний аспект вивчення фразем в інформаційному дискурсі. Актуальним питанням неофразеології присвячено праці Л. І. Шевченко, О. А. Стишова, Н. І. Кочукової, Т. А. Космеди, М. І. Навальної, О. А. Ільченко, Н. Г. Скиби, Л. М. Пашинської, Д. Ю. Сизонова, І. Я. Глуховцевої, М. М. Лаврів, Ю. О. Цигвинцева та ін.

Л. М. Пашинська, здійснюючи структурно-семантичний і функціонально-стилістичний аналізи неофразеологізмів, розглядаючи тенденції оновлення та джерела фразеологічної системи української мови за матеріалами українських медіа, зазначає, що «найбільш оперативно медіа фіксують нові тенденції в розвитку соціуму, виступають дієвим накомом формування громадської думки, мовних смаків»¹⁵. За період війни набули поширення такі неофраземи: *кредит довіри*, *пресслужба картошки*, *русняві воєнкори*, *тракторні війська*, *тіктоківські війська*, *батальйон «Монако»*, *жест доброї волі* (цей евфемізм використовували на ростелебаченні, коли повідомляли про відступ російського війська). Неофразеологізми з'явилися в мові під впливом соціальних, культурних змін, медіа: *вийти в топ* (стати популярним), *зависнути в мережі* (довго сидіти в онлайні), *зробити апгрейд* (покращити або щось), *зробити хейтерів* (отримати критику в соцмережах), *гальмувати на повну* (сповільнювати роботу або процес).

М. М. Лаврів запропонувала різні класифікації типів фразеологічних трансформацій, проаналізувала структурно-семантичні перетворення

¹⁵ Пашинська Л. М. Фразеологічні процеси в сучасній українській мові. Київ : КНЛУ, 2025. С. 159.

інтертекстом¹⁶. Д. Ю. Сизонов зазначає, що фразеологізми в масовій комунікації вживаються як маркери сучасних актуальних подій, що відповідають ментальним особливостям реципієнта¹⁷.

Викремлюють неофразеологізми за способом творення – трансформовані (оновлені, модифіковані) та новостворені (переосмислені словосполучення, речення за допомогою різних типів семантичної деривації, переважно метафоризації). Новостворені фразеологізми набувають нового переносного значення, мають нову стійку асоціацію, відтворювану образність: 1) із цифрового та медійного простору: *іти в офлайн* (зникнути з активного спілкування), *зловити бан* (отримати блокування), *вийти з чату* (демонструвати припинення участі в чомусь), *залізати в телефоні*, *підняти хайп*; 2) соціально-культурної сфери: *давати результат*, *зробити свій внесок*;

3) воєнних реалій: *тримати стрій* (залишатися стійким); 4) із розмовної мови, молодіжні: *на рівному місці* (без причини), *ловити вайб* (відчувати настрій), *бути в ресурсі* (мати сили й енергію), редуковані: *не вивозити* (не справлятися (фізично, емоційно)), *без варіантів* (однозначно).

Джерела поповнення та збагачення фразеологічної системи неофразеологізмами: 1) на основі різних типів перенесення (метафора, метонімія, синекдоха): *небесна сотня*, *золотий батон*, *глибока стурбованість*, *білий хакер*, *листи щастя*, *день тиші*, *бути в тренді*, *перевести стрілки*, *вийти з тіні*, *країна і смартфоні*, *дах їде*, *пудрити мізки*, *небо в клітинку*: «Уряд нарікає, що скоро забракне коштів на армію, отож, час **піднімати податки**. Однак чому не **вивести з тіні** економіку, запровадити **прозору** фіскальну **політику**?» (Gazeta.ua. 30.07.2024). «Чим займається «білий хакер»? (Кібервійна. 13.05.2023.). «3000 українців отримали «**листи щастя**» від ДПС. Що відбувається та що робити?» (scroll.media. 23.05.2025); 2) унаслідок детермінологізації: *сам собі режисер*, *кредит довіри*, *круте піке*, *штучне дихання* (існування когось або чогось за допомогою сторонньої підтримки), *бути в глибокій комі* (занепадати, не мати розвитку), *запасний аеродром*, *круте піке*, *перебувати під крилом*, *вивести на орбіту*, *важка артилерія*, *здобути одну з провідних ролей*, *сам собі режисер*, *зіркова хвороба*, *усе по цимбалах*, *жива музика*, *зміна головних дійових осіб*, *цифрові технології* (технології, що використовують ОЕА для запису кодових імпульсів у певній послідовності, з певною

¹⁶ Лаврів М. М. Специфіка трансформацій фразеологізмів в Інтернет-дискурсі. *Закарпатські філологічні студії*. Вип. 25. Т. 1. С. 243–249. <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2022.25.1.46>

¹⁷ Сизонов Д. Ю. Фразеологія як відбиття національної ідентичності в мас-медійних координатах. *Мовознавство*. 2019. № 6. С. 69. DOI: 10.33190/0027-2833-309-2019-6-004

частотою), *цифрові ресурси, інформаційна війна* (вплив інформаційних технологій на всі сфери суспільства), *гарантувати бонуси, каталізатор конфліктів: «Живий звук» повертає радість життя»* (tilkyrazom.com.ua. 24.02.2017). «Лауреат Премії Гонгадзе-2023 Богдан Логвиненко: «Я отримую цю премію як **кредит довіри** і відповідальність» (rep.org.ua. 22.05.2023). «**Сам собі режисер**» та «депутатські самоволки», – Стефанчук прокоментував спроби нардепів виїхати за кордон (sud.ua/uk/news/ukraine. 03.12.2023). «**Цифрові технології** відкривають безліч можливостей для вдосконалення організації освітнього процесу, підвищення якості навчання та викладання. Під час етеру наші спікери поділяться корисними інсайтами та практичними рекомендаціями щодо впровадження **цифрових ресурсів** у педагогічну практику для досягнення найкращих результатів» (naurok.com.ua 15.01.2025). «**Інформаційні війни: на що впливають і як їх розпізнати**» (gwaramedia.com. 13.01.2026); 3) вислови або словесні одиниці комунікативного характеру з узагальнено-переносним значенням: *багаті теж плачуть; вона працює; не кожен може дивитися в завтрашній день; пропало все; текст по-дебільному написаний; батя, я стараюсь; разом нас багато, нас не подолати; обережно, між крапельками; маємо те, що маємо, ці руки нічого не крали, процес пішов, кожен із нас президент; русский военный корабль іди на...; а я вам зараз покажу; взагалі не хочу їхати з Криму, усе душевно, по-домашньому: «**Кожен з нас президент**»* (Fb. 20.05.2019); 4) зовнішні запозичення, кальки: *споживчий кошик, гаряча лінія, пілотний проєкт, білі коміріці, чорна діра: «Гаряча лінія МВС: для чого вона, з якими питаннями можна звернутися та як стати оператором контакт-центру»* (mvs.gov.ua. 28.01.2026); 5) контекстуальні усталені сполучення: а) з офіційно-ділового стилю: *залишається відкритим питання, в інформаційному полі (активно обговорюється), на порядку денному (актуально); у встановленому порядку (формально); б) із наукового стилю: у межах дослідження, потребує подальшого вивчення; в) військово-політичний контекст: унаслідок ворожих дій (через обстріли), на лінії зіткнення (на фронті), з метою стабілізації ситуації, закрити небо над Україною: «В НАТО хочуть закрити небо над Україною: які регіони захистять від ракет і дронів»¹⁸; г) з розмовного стилю, соціальний контекст: *не на часі, є нюанси, без зайвих питань, якимось воно буде; б) евфемізми: переформатування команди (масові зміни),**

¹⁸ Берендій Ю. В НАТО хочуть закрити небо над Україною: які регіони захистять від ракет і дронів. *Главед*. 30.09.2025. URL: <https://glavred.net/war/v-nato-hotyat-zakryt-nebo-nad-ukrainoyu-kakie-regiony-zashchityat-ot-raket-i-dronov-10702664.html>

жести доброї волі (відступ), зламати волю людей; 7) медіа, соцмережі: лайкнути життя; 8) науково-технічна та професійна мова: зламати систему (медсистему): «На день може бути і сотні атак», – Марія Карчевич про спроби зламати електронну медсистему країни»¹⁹; 9) етнолінгвістичні, соціокультурні джерела: ходити по лезу ножа – жити на межі; 10) міжмовні впливи: бізнес-ланч – коротка ділова зустріч; 11) інноваційні мовні ігри (пародійні тексти, гумористичні передачі, жаргон, сленг продукують образні неофразеологізми): підзарядитися енергією кави.

Неофраземи створюють певний ефект, передають оцінки, емоції на події, явища в мовленні реципієнтів: *горіти дедлайнами* (жити в режимі термінових завдань), *вигорати на повному газі* (емоційно швидко виснажуватися), *працювати на автопілоті* (робити щось без обдумування), *ловити баланс* (прагнути до поєднання роботи й особистого життя), *емоційні гойдалки* (перепади настрою), *нуль ресурсу* (повна відсутність сил), *бути в потоці* (відчувати натхнення й легкість у справах), *читати між рядків і сторіз* (розуміти приховані натяки онлайн), *збирати життя по вкладках* (мати купу відкритих справ одночасно).

Неофразеологізми в інформаційному дискурсі, у військовому середовищі, у мовленні громадян країни ілюструють також влучні вислови про події, явища періоду війни: *відправити за російським кораблем, закрити небо над Україною, продати квиток на концерт Кобзона, стояти до останнього, усе буде Україна, мати країну за спиною* (відчувати підтримку народу), *друга армія світу; інформаційний фронт* (боротьба за правду), *жити між тривогами* (повсякденність воєнного часу), *банити реальність* (ігнорувати війну), *ловити ІПСО* (потрапляти під вплив ворожої пропаганди).

Фразеологічним трансформаціям присвячено праці Ю. Ф. Прадіда, Н. І. Кочукової, Ж. В. Колоїз, Д. Ю. Сизонова, Л. М. Пашинської, Н. Г. Скиби, Л. М. Лаврів, О. В. Коваль, О. А. Ільченко, Т. М. Левченко та ін. Сучасні фразеологічні новоутворення – експресивні засоби, що здатні здійснювати максимальний вплив на маси, зацікавити, розвивати мовні смаки, робити оцінне ставлення до подій, осіб, явищ. Неофраземи – засіб створення гумористичного, сатиричного, іронічного ефектів, а своєю дотепністю та влучністю викликають естетичне задоволення в реципієнта: *«Невдала спроба окупації Тузли: найшла російська «коса» на український камінь»* (dpsu.gov.ua. 09.09.2023). Л. М. Лаврів

¹⁹ Андрейців І. LB.ua. Кібератаки на українську електронну систему охорони здоров'я... 17.10.2025. URL: https://lb.ua/health/2024/10/17/640312_na_den_mozhe_buti_i_sotni_atak-.html

зазначає, що «оказіональні трансформації інтертекстем-фразеологізмів, зумовлені буквализацією значення інтертекстеми», приводить до повного переосмислення: *«В українців є чудовий «граматичний» привілей ставити не крапку над «і», а крапки над «ї»* (С. Тихий)²⁰. Аналізуючи заголовну функцію трансформованих стійких сполучень слів у медійному дискурсі, підтримуємо думку Л. М. Пашинської, яка зазначає, що вони дають образну характеристику та оцінку тексту, не розкриваючи його зміст²¹: пор., *Побачити Париж – і вижити. Франція – Україна: стартові склади* (mig.com.ua. 13.11.2025). В. Мешков, аналізуючи фразеологізми в українській політичній блогосфері, визначає такі типи фразеологічних трансформацій: усічення, розширення компонентного складу, заміни компонента/компонентів, граматичної трансформації, актуалізації внутрішньої форми, фразеологічної алюзії²².

Фразеологічні інновації української мови виконують комунікативну, ідентифікаційну, емоційно-оцінну функції. Фразеологічним інноваціям властиві структурно-семантичні перетворення, розширення або скорочення компонентного складу. Стилістичне навантаження фразеологічних інновацій: 1) стильове (медійне, розмовне, сленгове); 2) конотативне; 3) емоційно-оцінне.

ВИСНОВКИ

У сучасному інформаційному дискурсі відображаються актуальні суспільні настрої та динаміка інноваційних процесів, зокрема лексико-граматичні й семантичні новотвори, актуалізація пасивної лексики, активне використання іншомовних одиниць, трансформованих фразеологізмів і неофразеологізмів. Динаміка мовної системи в її живому функціонуванні виявляється в переосмисленні семантики неолексем, різноманітних способах словотворення, новому потрактуванні процесів і явищ, а також в імплементації інновацій як результаті номінативної діяльності.

Неолексеми, неофраземи збагачують сучасну українську мову образними, емоційно-експресивними, характеризувальними мовними засобами та поповнюють систему фразеологізмів неофраземами. Процес детермінологізації досить активний в інформаційному дискурсі, що зумовлено пошуком, відновленням засобів образності, оскільки внаслідок

²⁰ Лаврів М. М. Специфіка трансформацій фразеологізмів в Інтернет-дискурсі. Закарпатські філологічні студії. Вип. 25. Т. 1. С. 248. <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2022.25.1.46>

²¹ Пашинська Л. М. Фразеологічні процеси в сучасній українській мові. Київ : КНЛУ, 2025. С. 153.

²² Мешков В. Стабілізовані й неологічні фразеологізми в українській політичній блогосфері. *Ucrainica X. Souasná Ukrajínistika*, 2020. С. 147. URL: https://www.ff.upol.cz/fileadmin/users/79/Mjeshkov_Volodimir_.pdf

вторинної метафоричної номінації саме процес семантичного перетворення формує неофразеологізми. Різні терміноодиниці деспеціалізуються і широко використовуються як джерело впливу на реципієнта, завдячуючи своїй експресивності, лаконічності, образності. Новотвори виконують не лише лінгвістичну, а й соціальну функцію, маркуючи належність до певних вікових, соціальних груп, до позиції, контексту. Під час творення нових або трансформованих фразеологізмів доречно враховувати національну специфіку, історико-культурний контекст.

Перспективу подальших досліджень убачаємо у вивченні структурно-семантичних, синтаксичних особливостей українських лексико-словотвірних та фразеологічних інновацій, функціонально-стилістичному аналізі новотворів, установленні зв'язку лексичних інновацій новітнього періоду з динамічними процесами в сучасній лексико-семантичній системі української мови.

АНОТАЦІЯ

У розділі проаналізовано специфіку лексико-словотвірних та фразеологічних новотворів сучасного медійного дискурсу, схарактеризовано сучасний стан та особливості лексико-словотвірних та фразеологічних інновацій, розглянуто способи перекладу сучасних англійських неологізмів, способи творення українських лексико-словотвірних і фразеологічних новотворів, їх граматичне та стилістичне навантаження, з'ясовано стилістичні особливості лексико-словотвірних та фразеологічних новотворів в українському інформаційному дискурсі, їхню роль у формуванні експресивності й прагматичного впливу медійних текстів на реципієнта.

У підрозділах засвідчено, що зміни лексичного та фразеологічного фонду української мови зумовлені екстра- та інтралінгвальними чинниками, що впливають на розвиток мови. Зазначено, що мотиваційні функції українських новотворів розкривають принципи системної організації структури нових похідних, сприяють узгодженню з ментальною онтологією української мови, забезпечують існування метамовних аналогів, словотвірних на морфонологічних моделях, усі компоненти яких релевантні щодо змісту та структури мовленнєвої діяльності суб'єктів. Установлено, що в сучасному інформаційному дискурсі набули продуктивності похідні на позначення нових понять зі сфер економіки, політики, медицини, ІТ, культурної сфери.

З'ясовано, що новотвори в інформаційному дискурсі можуть бути запозиченими (переважно англізми) та утворені з національних ресурсів. Це можуть бути загальномовні або індивідуально-авторські

неологізми, зазначено основні джерела новотворів, визначено продуктивні тематичні групи новотворів. Досліджено, що на сучасному етапі новотвори виникають унаслідок семантичної, словотвірної деривації та запозичення.

Проаналізовано основні функції новотворів, які розкривають принципи системної організації мови, сприяють узгодженню з ментальною онтологією української мови. Схарактеризовано словотвірні типи та моделі, компоненти яких релевантні щодо змісту, конотативного забарвлення, структури мовленнєвої діяльності мовців. Зазначено, що нові етнофілізми, які передають негативну конотацію семантично і посилюють емоційно-негативну оцінність відповідними дериваційними засобами. Розглянуто інноваційні процеси творення похідних різних словотвірних блоків, висвітлено специфіку творення неолексем, розкрито їхні стилістичні особливості, стильову специфіку.

Установлено основні функції, джерела поповнення та стилістичне навантаження фразеологічних інновацій сучасної української мови. Фразеологічним інноваціям властиві структурно-семантичні перетворення, розширення або скорочення компонентного складу. Трансформовані фрази в інформаційному просторі виконують оцінну, емоційно-експресивну функції, створюють гумористичне або сатиричне забарвлення тексту, певну стилістичну фігуру, слугують засобом сюжетної основи тексту. Широка сфера функціонування лексико-семантичних та фразеологічних інновацій уможливають необхідність подальшого визначення їхніх функцій у виявлених джерелах, способів творення, мовного середовища, стилістичного потенціалу нових і трансформованих фразеологічних одиниць української мови.

Література

1. Андрейців І. Кібератаки на українську електронну систему охорони здоров'я... *LB.ua*. 17.10.2025. URL: https://lb.ua/health/2024/10/17/640312_na_den_mozhe_buti_i_sotni_atak.html
2. Бузько С. А. Поповнення словникового складу української мови неологізмами сучасного воєнного періоду. *Слобожанський науковий вісник. Серія «Філологія»*. 2024. Вип. 5. С. 11–15. <https://doi.org/10.32782/philspu/2024.5.2> (дата звернення: 24.11.2025).
3. Вакулович Л. Л., Назаренко Н. Г., Регушевська І. А. Фемінативи в українській мові як відображення суспільних викликів сьогодення. *Наукові записки. Серія «Філологічні науки»*. 2024. Вип. 1(208). С. 61–66. <https://doi.org/10.32782/2522-4077-2024-208-7> (дата звернення: 24.11.2025).

4. Гірняк О. Продуктивні способи творення етнофілізмів у сучасному Інтернет-дискурсі. *Лінгвістичні студії*. 2023. Вип. 45. С. 7–15. <https://doi.org/10.31558/1815-3070.2023.45.1> (дата звернення: 25.11.2025).
5. Гомон А. М., Чернявська С. М., Шокуров О. В. Неологізми в українській військовій термінології: лексико-семантичні особливості. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія «Філологія. Журналістика»*. 2023. Т. 34(73). № 1. Ч. 2. С. 168–174. <https://doi.org/10.32782/2710-4656/2023.1.2/27> (дата звернення: 24.11.2025).
6. Демешко І. М. Інноваційні словотвірні процеси в українській мові. *Лексико-граматичні інновації в сучасних слов'янських мовах* : матеріали XI Міжнародної наукової конференції. Дніпро : Ліра, 2023. С. 40–43. URL: <https://ru.scribd.com/document/>
7. Кислюк Л. П. Словотвірна номінація в сучасній українській мові: система – узус – ідіолект : автореф. дис. ... д-ра філол. наук : 10.02.01. Київ, 2018. 39 с.
8. Ковтун О. В. Неологізми в системі однаково-предметних агентивних імен (на матеріалі української і англійської лінгвокультур). *Лінгвістичні студії*. 2023. Вип. 45. С. 27–39. DOI: 10.31558/1815-3070.2023.45.3 (дата звернення: 24.01.2026).
9. Костенко О. Г. Сучасні англійські неологізми та способи їх перекладу українською мовою. *Закарпатські філологічні студії*. Вип. 13. Т. 2. С. 97–100. <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2020.13-2.19> (дата звернення: 24.01.2026).
10. Куш П. *Урядовий кур'єр*. 2026. 24 січня. URL: <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2020.13-2.19> (дата звернення: 26.01.2026).
11. Лаврів М. М. Специфіка трансформацій фразеологізмів в Інтернет-дискурсі. *Закарпатські філологічні студії*. Вип. 25. Т. 1. С. 243–249. <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2022.25.1.46> (дата звернення: 25.01.2026).
12. Мешков В. Стабілізовані й неологічні фразеологізми в українській політичній блогосфері. *Ucrainica X. Souasná Ukrajinistika*. 2020. S. 146–150. URL: https://www.ff.upol.cz/fileadmin/users/79/Mjeshkov_Volodimir_.pdf (дата звернення: 26.01.2026).
13. Нелюба А. М., Губарева Г. А., Трифонов Р. А. Відонімні інновації: словотвірні і конотаційні аспекти. *Наукові записки. Серія «Філологічні науки»*. 2025. Вип. 2(213). С. 127–135. <https://doi.org/10.32782/2522-4077-2025-213-16>
14. Нелюба А. М. Лексико-словотвірні інновації 2022–2024. Словник. Харків : Харківське історико-філологічне товариство, 2025. 112 с.
15. Пашинська Л. М. Фразеологічні процеси в сучасній українській мові. Київ : КНЛУ, 2025. 182 с.

16. Сизонов Д. Ю. Фразеологія як відбиття національної ідентичності в мас-медійних координатах. *Мовознавство*. 2019. № 6. С. 64–71. DOI: 10.33190/0027-2833-309-2019-6-004 (дата звернення: 27.01.2026).

17. Стишов О. А. Динаміка лексичного складу сучасної української мови. *Лексикологія. Лексикографія : навчальний посібник*. Біла Церква : Авторитет, 2019. 189 с. URL: <https://lib.in.ua/158502-posibnyk-dynamika-leksychnogo-skladu-suchasnoi-ukrainskoi-movy-leksykologiia-leksykografiia> (дата звернення: 25.01.2026).

18. Стишов О. Розмовні неологізми в сучасній українській мові. *Українське мовознавство*. 2024. № 1(54). С. 23–41.

19. Юрса Л. В. Специфіка використання неологізмів у мовленні блогерів. *Молодий вчений*. 2025. № 4(135). URL: <https://molodyivchenyi.ua/index.php/journal/article/view/6450/6304>

20. Musurmanova S. Differences in the british and american variants of military terms. *Journal of Positive School Psychology*. 2022. № 6. P. 3572–3582. URL: <https://journalppw.com/index.php/jpsp/article/view/2119/1293>

Information about the author:

Demeshko Inna Mykolaivna,

Candidate of Philological Sciences,

Associate Professor at the Department

of Ukrainian Philology and Journalism

Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State University

1, Shevchenka Street, Kropyvnytskyi, Ukraine